

MAKSUD MÜZAKERESİ

الرَّحِيمِ الرَّحْمَنِ اللَّهُ بِسْمِ

Maksut'un musannıfı İmam-ı Azam Ebû Hanife Hazretleridir. Hicrî 80'de Kûfe'de doğmuş ve Hicrî 150'de de Bağdat'ta vefat etmiştir.

Musannıf Hazretleri; Arabî ilimlerin, şer'i ilimleri öğrenmeye vesile olduğunu beyan eder. Ki Arabî ilimlerden bazıları şunlardır;

لُغَتٌ بَيَانُ مَنْطِقٍ نَحْوُ صَرْفٍ عِلْمُ عَرَبِيٍّ

Şer'i ilimlerden bazıları ise şunlardır;

كَلَامٌ فِقْهٌ حَدِيثٌ تَفْسِيرٌ عِلْمُ شَرْعِيٍّ

Maksut; Sülasî mücerredin ikinci babından İsm-i Mef'uldür. Tasrifi;

مَقْصُودٌ وَذَلِكَ قَاصِدٌ فَهُوَ قَاصِدًا يَقْصِدُ قَاصِدًا

Maksut'un 2.bâbdan olduğuna delil olan Ayet-i Kerime;

مَشِيكَ فِي وَاقْصِدْ

الْحَمِيرِ لَصَوْتٌ صَوَاتٍ إِلَّا أَنْكَرَ إِنَّ صَوْتِكَ مِنْ وَاقْصِدْ (Lokman Sûresi-19) ayetidir.

Bu ayette ki, "اقْصِدْ" emrinin dalaletiyle, "مَقْصُودٌ" kelimesi 2. bâbdan gelmektedir.

Her kitabın başında söylenmesi vacip ve caiz olan 7 şey vardır.

Vacip olanlar;

- 1- Besmele
- 2- Hamdele
- 3- Salvele (Salâvat-ı Şerife)

Caiz olanlar;

- 1- İsm-i Kitap (Kitap ismi)
- 2- Fenni Kitap (Kitabın içeriği, sarf v.s.)
- 3- Tâdâlı Fusûl (Fasıllar)
- 4- Tebyîni Garaz (Maksadını Beyan)

Musannıf Hazretleri Fiillerin taksimatını "Bina" kitabındakinden biraz farklılıkla (adet bakımından) 30 bâb olarak beyan eder.

FASILLAR

1.Fasıl:

Bu fasıl, mastardan çıkarılmalarına ihtiyaç şiddetlenen vecihler hakkındadır.

Mastardan çıkarılmalarına ihtiyaç şiddetlenen vecihler altı tane idi.

- 1- Mazi
- 2- Muzâri
- 3- Emir
- 4- Nehiy
- 5- İsm-i Fâil
- 6- İsm-i Mef'ul.

Mastar mimli veya mimsiz olmaktan hâlf (boş) değildir.

Eğer mimsiz olursa; Semâî diye adlandırılır. Semâî; Araplardan geldiği üzere muhafaza edilen kelime demektir.

6-) "يا" ile nida olunan, İsmi Celalin hemzesi. (الله يا)

7-) Sıfat-ı Müşebbehe'nin hemzesi.

8-) Mazinin kendi hemzesi.

9-) Lam-ı Tarifin hemzesi.

2-) Fiil-i Muzari:

Tarifi; "Fe hüvellezi yekünü fi evvelihî harfun min Hurufi " أَتَيْنَ " (eteyna), bi şartın enyeküne zâlikel harfû zâiden alel mâzî"

Manası;Fiil-i Muzari; Mazi üzerine zaid olmak şartıyla evvelinde " أَتَيْنَ " harflerinden bir harf bulunandır.

1. Muzaraat harfi yani " أَتَيْنَ " (eteyna) harfleri bütün babların Malumunda meftuhtur. Ancak istisna olarak Rubailerde

mezmumdur. Tüm rubailerde Muzaraat harfi mezmumdur. Misal: "يُدَجِرُجُ" gibi.

2. Muzârinin lamel fiilinden önceki harf Rubai, Humasi ve Südasilerde meksurdur.

Ancak "يَتَفَعَّلُ يَتَفَاعَلُ تَفَعَّلُ تَفَاعَلُ" babları müstesna. Bunlarda meftuhtur.

Meçhulde ise;

1. Muzaraat harfi mezmumdur.

2. Malumunda sakın olan, meçhulünde de hâli üzere sakindir. (يُنْصِرُ يُنْصِرُ)

3. Geriye kalanlar ise meftuhtur.

4. Malum ve meçhulünde Fiil-i Muzâriyi "cezm edici" ve "nasb edici" bir harf bulunmadığı müddetçe, lamel fiili mezmumdur.

3-) Emir ve Nehiy:

Emir ve Nehiy, Muzârinin lafzı üzerinedir. Bunlar meczumdurlar.

Cezim alâmetleri;

1.Tesniye nunu'nun düşmesiyledir. (Muzârisi: "يُنْصِرَانِ" iken Emr-i Gaib: "الْيُنْصِرُ" şeklindedir.

2. Cemi müzekker nu'nunun düşmesiyledir. (Muzârisi: "يُنْصِرُونَ" iken, Emr-i Gaib: "لِيُنْصِرُوا" şeklindedir.

3. Müfret müennes muhataba nu'nunun düşmesiyledir.

4. Geriye kalanlarda, Sahih lâmel fiilinin sukûnu ve illetli lâmel fiilinin düşmesiyledir. Ama cemi müennes nun'u müstesna, çünkü bu cemi müennes nun'u cezim ve gayrisinde sabittir.

Emr-i Hazır: Emri hazır, muzârinin müfret müzekker muhatabından, Muzaraat harfinin düşmesiyledir. Muzaraat harfinin mâbâdi (sonra ki harf) sakın ise evveline hemze-i vasıl getirilir. Eğer hareketli ise ahiri sakın kılınır. Misalen;

Muzârinin müfret müzekker muhatabı= نُصِرْتَهُ , Emri Hazır= أَنْصِرْ

Muzârinin müfret müzekker muhatabı= تَعِدُ , Emri Hazır= عِدْ Şeklindedir.

4-) İsm-i Fail:

Mazinin aynel fiiline bakılır. Aynel Fiilinin hareketi:

Meftuh ise; "نَاصِرٌ" (nâsırın) vezni üzere gelir. (1, 2. ve 3.bablar)

Mezmum ise; "عَظِيمٌ" vezni üzere gelir. (5.Bab)

Meksur ise; Müteaddide "عَالِمٌ" vezni üzere, Lazımda ise "مَرِيضٌ"

, "رَمِيْنٌ", "أَحْمَرٌ" ve "عَطْشَانٌ" vezinlerinde gelir. (4 ve 6.bablar)

حُمْرٌ أَحْمَرَانِ أَحْمَرٌ

حُمْرٌ حَمْرًاوَانِ حَمْرَاءَ

عَطَّاشٌ عَطَّاشَانِ عَطَّاشَانِ
عِطَّاشٌ عِطَّاشِيَانِ عِطَّاشِيَانِ

5-İsm-i Mef'ul:

Sülasinin bütün bablarında "مَجْبُورٌ" ve "كَثِيرٌ" vezni üzere gelir.

Mübalâğa lazım

vezinleri; "لُعَنْتُ" , مَدْرَارٌ , يَفُظُّ , غُفْلٌ , كَذَّابٌ , صِدِّيقٌ , جَهُولٌ , "Vezinle rinde gelir.

Not: "لُعَنْتُ" kelimesinin aynel fiili sakın kılınarak, "لُعَنْتُ" yapılırsa, İsm-i Mef'ul manasında olur.

2.FASIL:

(Musannif hazretleri bu kısımda daha çok, "Bina" ve "Emsile" kitaplarında okunanları anlatmaktadır.)

Bu fasıl, Sahih fiillerin tasrihi (çekilişi) hakkındadır.

Fiili mazi, fiili muzari, malumda ve meçhulde 14 vecih üzeredir. Bunlardan üçü gaib, üçü gaibe, üçü muhatap, üçü de muhatabıdır. İki tanesi ise Müttekellim içindir. Ancak Emir ve Nehiy'in malumlarında bu müttekellim için olan iki vecih gelmez.

İsmi Fail: 10 vecih üzere gelir. Cemi müzekker 4 lafız üzeredir. Cemi müennes ise 2 lafız üzeredir.

İsmi Mef'ul: 7 vecih üzere tasrif olunur. Cemi müzekker 2 lafızdır. Cemi müennes bir lafızdır.

Te'kit Nun'u (Nûnu Müşeddede): Emir ve Nehiy'in malumda ve meçhul de cemisi üzerinedir. Nun'u Muhaffefe'de böyledir ama Nun'u Muhaffefe, Tesniye ve cemi müennesese dâhil olmaz.

Emri Gaib Nun'u Müşeddede;

لِيُنْصِرَنَّ لِيُنْصِرَانِ لِيُنْصِرَانِ
لِيُنْصِرَنَّ لِيُنْصِرَانِ لِيُنْصِرَانِ

Emr-i Gaib Nun'u Muhaffefe;

Müfret Müzekker: لِيُنْصِرَنَّ

Müfret Müennes: لِيُنْصِرَنَّ

Cemi Müzekker: لِيُنْصِرَنَّ

Emri Hazır Nun'u Müşeddede;

أُنْصِرَنَّ أُنْصِرَانِ أُنْصِرَانِ
أُنْصِرَنَّ أُنْصِرَانِ أُنْصِرَانِ

Emri Hazır Nun'u Muhaffefe;

Müfret Müzekker muhataba: أُنْصِرَنَّ

Cemi Müzekker muhataba: أُنْصِرَنَّ

Müfret Müennes muhataba: أَنْصُرُنْ

•Sülasî Mezîdün Fihî Rubâilerde, Mütékellimlerde iki hemzenin cem etmemesi (bir arada gelmemesi) için, muzârinin hemzesi hazfolunur.

Bu fasılda bazı kaideler vardır. Bunlardan bir kaçını örnekleri ile verelim;

(أَدَّتْرَ) nin iğlali;

(أَدَّتْرَ) aslında (تَدَّتْرَ) idi. (ت)'nin mahreci, (د)'a yakın olduğundan (ت)'yi (د)'a idğam ettik. İdğamdan bedel,

Müdğamün fih olan (د)'a bir şedde verdik. Sakinle başlamak mümkün olmadığından evveline bir hemze getirdik

ve (أَدَّتْرَ) oldu.

(أَتَّقَلْ)'nin iğlali de bu şekilde yapılır.

3.FASIL:

Bu fasıl bir takım fâidelerin beyanı hakkındadır.

Lazım fiilin Müteaddî olması;

- 1-) Evveline hemze getirilmesi. (أَخْرَجْتُهُ)
- 2-) Sonuna Harf-i Cer getirilmesi. (بِهِ خَرَجْتُ)
- 3-) Aynel fiilinin şeddelenmesi ile. (خَرَجْتُهُ)
- 4-) "تَفَعَّلَ" ve (تَفَعَّلَ) bablarındaki (ت)'nin hazfi ile dir.

Müteaddi fiilinin lazımlı olması ise;

- 1-) Tağdiyet sebeplerinin hazfiyle.
- 2-) (أَنْكَسَرَ) babına naklederek.
- 3-) (فَعَّلَ) babının evveline (ت)'nin ziyadesiyle.

NOT: Lazım fiilden, Me'ulü bih ve meçhul gelmez. Çünkü lazımlı fiil, Me'ulü bihe muhtaç değildir. Müteaddî ise bunu hilâfındır. Yani, Me'ulü bihe muhtaçtır.

Burada Musannıf hazretleri bir takım kaidelerden bahsediyor idi.

1. Kaide: Eğer (أَفْتَعَلَ)'nin fail fiilinde "ıdbak harfleri"nden (ظ ط ض ص) biri olursa şu misallerde ki hükümler geçerlidir;

• (أَطْرَدَ) aslında (أَطْرَدَ) idi. (أَطْرَدَ)'nin Aynel fiilinde ıdbak

harflerinden (ط) bulunduğundan, (ط)'yi (ت)'ye çevirdik. İki harfide birbirine idğam ettik. İdğamdan bedel birde şedde verdik.

• (أَصْطَبَرَ) aslında (أَصْطَبَرَ) idi.

• (أَضْطَرَبَ) aslında

(أَضْطَرَبَ) idi.

• (اِطْرَدَ) aslında (اِطْرَدَ) idi. Gibi...

2.Kaide: Eğer (اِفْتَعَلَ)'nin fail fiilinde (د ذ ز) harflerinden biri olursa, (ت) harfi, (د) harfine çevrilir. Misal;

- (اِدْتَمَعَ) aslında (اِدْتَمَعَ) idi.
- (اِذْتَكَّرَ) aslında (اِذْتَكَّرَ) idi.
- (اِذْتَجَرَ) aslında (اِذْتَجَرَ) idi.

3. Kaide: Eğer (اِفْتَعَلَ)'nin fail fiilinde (و ي ث) harflerinden biri olursa, bu harfler (ت)'ye kalb olunur.

Sonra da (اِفْتَعَلَ)'nin (ت)'sine idğam olunurlar. Misal;

- (اِوتَّقَى), aslında (اِوتَّقَى) idi.
- (اِيتَسَرَ), aslında (اِيتَسَرَ) idi.
- (اِئْتَعَرَ), aslında (اِئْتَعَرَ) idi.

İsmlere ve fiillere ziyade kılınan harfler, 10 tanedir ve (تَنْسَاهُ الْيَوْمَ) harfleridir.

Bir kelime üç üzerine zâid olup, kendisinde (تَنْسَاهُ الْيَوْمَ) harflerinden biri varsa, bu harf zâiddir diye hükmlenir.

Eğer o kelimededen, o harf çıkarıldığında bir mana ihtiva etmiyorsa, o zaman, o harf zaid değildir diye hükmlenir.

Misal; (وَسْوَسَ) gibi.

Rubaî bablarının tamamı Müteaddî içindir. Ancak (ذَرَبَحَ) lazım içindir.

Humâsî bablarının hepsi lazım içindir. Ancak (اِفْتَعَلَ), (تَفَعَّلَ) ve (تَفَاعَلَ) babları müstesna. Bunlar müşterektir.

Südâsî bablarının hepsi lazım içindir. Ancak (اِسْتَفْعَلَ) babı müstesnadır. Çünkü (اِسْتَفْعَلَ) babı, lazım ile Müteaddî arasında müşterektir. Ve bir istisnâi durum daha olarak, (اِفْعَعَلَى) babından olan, (اِسْرَنْدَاهُ)=(galip geldi) ve (اِغْرَنْدَاهُ)=(kahretti) kelimeleri Müteaddî kelimelerdir.

Ef'ale'nin hemzesi yedi manaya gelir;

1-) Tağdiyret. Lazım fiili müteaddi yapmak demektir. Misal; (اَكْرَمْتُهُ).

Aslen, (اَكْرَمَ) lazım iken, (اَكْرَمْتُهُ)=(Ben ona ikram ettim) şeklinde Müteaddî olur.

2-) Sayrûret. Sonradan olmak, intikal etmek manasındadır. Misal; (الرَّجُلُ اَمْسَى)=(Adam yürür oldu)

3-) Vicdan. Misal; (اِبْخَلْتُهُ)=(Ben onu cimri buldum)

- 4-) Haynûnet. Bir şeyin vakti gelmek manasındadır. Misal; (الرَّزْغُ أَحْصَدَ) =(Hasat vakti yakın oldu)
- 5-) İzalet. Gidermek, halletmek demektir. Misal; (أَشْكَيْتُهُ) =(Ben ondan şikayeti giderdim)
- 6-) Duhul. (Girmek) Misal; (الرَّجُلُ أَصْبَحَ) =(Adam sabaha dahil oldu)
- 7-) Kesret. Çokluk denektir. Misal; (الرَّجُلُ الْبَيْنَ)

İstef'ale'nin Sin'i altı manaya gelir; ;

- 1-) Talep. Misal: (اللَّهُ اسْتَغْفِرُ)
- 2-) Sual. Misal: (اسْتَخْبَرَ)
- 3-) Tahavvül. Dönmek manasındadır Misal: (الْخَمْرُ اسْتَحَلَّ) =(Şarap sirkeye döndü)
- 4-) İtikad. Misal: (اسْتَكْرَمْتُهُ) =(Ben onun cömert olduğuna inandım)
- 5-) Vicdan. Misal: (شَيْئًا اسْتَجَدْتُ)
- 6-) Teslim. Misal: (الْمُصِيبَةَ عِنْدَ الْقَوْمِ اسْتَرْجَع)

İĞLAL KAİDELERİ

- 1-) “و” veya “ى” harekeli olup, mâgablieleri meftuh olursa “و” ve “ى” elife kalbolunurlar.

Misal قَوْلٍ قَوْلٍ aslında قَوْلٍ idi. “و” harf-i illet müteharrik, mâgablinin harekesi meftuh olduğundan elife kalp ettik, قَالَ oldu.

Ayrıca, Nakıs Fiilden (اغْرَ) ve (ىرَمَ) kelimeleri, tesniyelerde müfretler ile karışmaması için elife kalbolunmazlar.

Cemi müennes, muhatab ve muhatabalarda ve nefsi mütekellimlerde “و” ve “ى” sakın oldukları için elife

kalbolunmazlar. Ama bu son söylenenlere istisna olarak, “و” ve “ى” nin harekeleri makabline nakledilerek, sukunu gayri ile sakın olduklarında elife kalbolunurlar.

Misal; (أَبَاعَ) aslında (أَبِيعَ) idi. “ى” Harf-i İlet müeharrik ve makabli sahih sakın bir harf olduğundan “ى”nin

harekesini makablinde ki sahih sakın olan (ب)ye naklettik. (ى) harfi sukûnu gayr-i aslî ile sakın oldu ve elife kablolundu.

Tesniye Müenneste: (ارَمَيْتَ) aslında (ارَمَتَ) idi. (ى) harf-i illet müteharrik makabli meftuh olduğundan elife

kablolundu. İki sakın içtima etti. Birisi Elif-i Maklûbe diğeri ise (ت) harfidir. (Not: Burada ki (ت) harfi sakın idi. Tesniye elifinden dolayı harekelenmiştir. Bu hareke arızidir. Arızî de yok gibidir.) Elif-i Maklûbe hazfedildi.

Ecvef'den Cemî Müenneste: (قُلْنَ) aslında (قَوْلْنَ) idi. "و" harf-i illet müteharrik, mâkablinin harekesi meftuh olduğundan elife kalp ettik, iki sakin içtima etti. Elif-i Maklûbe hazfedildi ve (قُلْنَ) oldu. Giden "و" harfine dalalet etmesi için "ق"ın harekesi zammeye tebdil edildi ve (قُلْنَ) oldu. (Çünkü "و"dan zamme doğar)

2-) "ى" ister sakin, ister meftuh olsun, mâgabli meksur olduğu zaman, hali üzerine terk edilir. Misal; خَشِيَتِ — خَشِيَّتْ gibi.

3-) "ى" sakin olup, mâgabli mezmum olursa, "ى" harfi, "و" harfine kalp olunur. Misal; يُوسِرُ aslında يُوسِرُ idi.

4-) "و" sakin, mâgabli meksur olursa, "و" harfi, "ى" harfine kalbolunur. Misal; قِيلَ aslında, قُولَ idi.

"و" in kesresinden önce, "ق" in zammesi ağır geldiğinden, "ق"ın zammesini hazfettik. "و" harfi illet müteharrik, "و"ın harekesini "ق" harfine verdik ve kaide gereğince "و", "ى"ye kalbettik, قِيلَ oldu.

5-) Harekeli "و", kelimenin ahirinde bulunup, mâgablide meksur olduğu zaman "و" harfi, "ى" ye kalp olunur. Misal; غَيَوَ aslında غَيِيَ idi.

Nakıs fiilin cemi müzekkerinin meçhulünde: (وَعُزِّي) aslında (وَعُزُّ) idi. Kesreden zammeye huruç lazım gelmesin için, "ز" nin kesresini hazfettik. "ى" harf-i illet müteharrik makabli sakin olan "ز" olduğundan, "ى" nin harekesini "ز"ye verdik. İki sakin içtima etti. "ى" harfini hazfettik (وَعُزُّ) oldu.

6-) "و" ve "ى" harekeli olup, mâgabli sahih sakin bir harf olduğunda "و" ve "ى" nin harekeleri, sakin olan harfe nekledilir. Misal; (يَقُولُ) aslında, (يَقُولُ) idi.

7-) "و" ve "ى" kelimenin lamel fiilinde harekeli oldukları zaman, mâgablide harekeli bir harf olduğunda, mensup olmadığı müddetçe sakin kılınır. Misal; يَرْمِي aslında, يَرْمِي idi.

8--) Bir kelimedede iki "و" içtima edip, birincisi sakin. İkincisi harekeli olduğunda, birincisi ikincisine idğam olunur.

Misal; مَعْرُوءٌ aslında, مَعْرُوءٌ idi.

9-) Bir kelimedede “و” ve “ى” içtima edip, birincisi sakin ikincisi harekeli olduğunda, “و” harfi, “ى” ye kalbolunur. “ى”nin binası sahih olsun için, birincinin mâgabli kesrelenir. “ى”de “ى”ye idğam olunur.

Misal; مَرْمُوءٌ aslında, مَرْمُوءٌ idi.

Ecvef’den İsm-i fâil: (قَالَ) mazide (قَائِلٌ) idi. Fâil fiili ile Aynel fiili arasına bir ism-i fâil elifi ziyade ettik. İki sakin içtima etti birisi İsmi fâil elifi diğeri Elif-i Maklûbe. Elif-i Maklûbe’yi hemzeye tebdil ettik.

Ecvef’den İsm-i Mef’ul: (مَكِيلٌ) aslında (مَكْيُولٌ) idi. “ى”nin harekesini sahih sakin olan “ك” e verdik. İki sakin içtima etti. “ى”harfini hazfettik. Giden “ى” harfine dalalet etmesi için, “ك”in zammesini kesreye tebdil ettik.

Ve 4.Kaideyi uygulayarak “و”harfini “ى”harfine kalbettik.

Ecvef’ten Emr-i Gâip: (لَيَقُولَنَّ) aslında (لَيَقُولَنَّ) idi. (6.Kaide uygulandı)

Ecvef’ten Emr-i Hazır: (أَقُولُ) aslında (أَقُولُ) idi. (Diğerlerine benzer şekilde iğlâli yapılır)

Misal fiilin fâil fiilinde ki “و” harfi, 2.bab, 3.bap ve 6.bapların muzâri, emir ve nehiyelerinin mâlumlarında bu “و” harfi düşer.

Lefif-i Makrûn’un Aynel fiilinin hükmü sahih fiilin Aynel fiilinin hükmü gibidir.
Lefif-i Makrûn’un lâmel fiilinin hükmü nâkıs’ın lâmel fiilinin hükmü gibidir.

Lefif-i Mefrûk’un fail fiilinin hükmü misal fiilinin ki gibidir.
Lefif-i Makrûn’un lamel fiilinin hükmü nakıs fiilinin ki gibidir.

Emri hazır:

قُو قِيَا قِه
قَيْنَ قِيَا قِي

Şeklindedir. (قِه) aslında (قِيَا) idi. Misal fiilde ki gibi, fail fiilinde ki “و” harfi düştü. Nakıs’da ki gibi de lamel fiilinde ki “ى”harfi hazfedildi. Geriye “ق” harfi meksur olarak bâkî kaldı. Müfret Müzekker muhatapta âhirine bir “ه” harfi getirildi (قِه) oldu.

İDĞAMLAR

İdğam-ı Vâcip: Muzaaf fiilin Aynel fiili sakin, lamel fiili harekeli olduğu zaman veya her ikisi de harekeli olduğu zaman idğam-ı vacip olur.

(مَدَّ) aslında (مَدَّ) idi.

(يَمْدُ) aslında (يَمْدُ) idi.

Birinci “د”ın harekesi mim harfine nakil olundu. Birincisi sakin ikincisi harekeli olduğundan, birincisi ikincisine idğam olundu. İdğamdan bedel birde şedde verildi.

İdğam-ı Mümteni’: Aynel fiili harekeli, lamel fiili sakin olursa İdğam-ı Mümteni’ olur yani idğam yapılmaz.

Misal; (مَدَدَنْ) gibi.

İdğam-ı Câiz: Aynel fiili ve lamel fiili sakin olursa, ikincisi harekelenir ve birincisi ikincisine idğam olunur. Misal; (لَمْ) aslında (يَمْدُ لَمْ) idi. Birinci “د”ın harekesi mim harfine nakil olundu. İkinci “د” ise harekelenir ve birincisi ikincisine idğam olundu. Burada “د” üç şekilde harekelenebilir.

1. Harekelerin en hafifi “Fetha” olduğundan fethalanabilir.
2. Aynel fiiline teb’an zammelenir.

3. (بَلْكَسْرٍ حُرَّكَ حُرَّكَ إِذَا السَّاكِنُ) =(Sakin harekeleneceği zaman, kesreyle harekelenir) kaidesine kesrelelenebilir.

MEHMÜZÜN HÜKÜMLERİ

1-) Eğer hemze sakin makabli harekeli olursa, hâli üzere terk etmekte caizdir, makablinin harekesi cinsine kalbetmekte câizdir.

Eğer makabli meftuh ise; hemze elife kalbolunur.

Misal; (يَأْكُلُ) aslında (يَأْكُلُ) idi.

Eğer makabli kesre ise; hemze “ى” harfine kalbolunur.

Misal; (يَأْيُنُّ) aslında (يَأْيُنُّ) idi.

Eğer makabli mezmum ise; hemze “و” harfine kalbolunur.

Misal; (يُؤْمِنُ) aslında (يُؤْمِنُ) idi.

2-) Hemze harekeli makabli de harekeli olursa hemze değişmez.

Misal; (قَرَأَ) gibi.

3-) Hemze harekeli, makabli sakin olsa hâli üzere terk etmek câiz olduğu gibi, harekesini makabline nakletmekte câizdir.

Misal; (سَلَّ) – (سَلَّ) gibi.

(تَمَّتْ)